

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТЯ СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ПОП ТА ІНШІ ПРОТИ РУМУНІЇ»
(POP AND OTHERS v. ROMANIA)**

(Заява №31269/06)

РІШЕННЯ

*У текст цього рішення було внесено виправлення 26 серпня 2015 року
відповідно до правила 81 Регламенту Суду*

СТРАСБУРГ

24 березня 2015 року

ОСТАТОЧНЕ

24/06/2015

*Це рішення є остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно
може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Поп та інші проти Румунії»

Європейський суд з прав людини (Третя секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall), *Голова*,

Луїс Лопез Герра (Luis López Guerra),

Ян Шикута (Ján Šikuta),

Драголюб Поповіч (Dragoljub Popović),

Крістіна Пардалос (Kristina Pardalos),

Валеріу Гріґко (Valeriu Grițco),

Юлія Антоанелла Моток (Iulia Antoanella Motoc), *судді*,

та Маріалена Цірлі (Marialena Tsirli), *заступник Секретаря Секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 3 березня 2015 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було відкрито за заявою (№ 31269/06) проти Румунії, яку подали до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод («Конвенція») чотири громадяни Румунії: п. Даніель Віорел Поп (Daniel Viorel Pop), п. Айон Флорін Роман (Ion Florin Roman), п. Золтан Васіле Сзілагій (Zoltan Vasile Szilagy)¹ та п. Золтан Штефан Врасг'як (Zoltan Ștefan Vrasgyak) («заявники») 16 червня 2006 року.

2. Заявників представляв пан В. Юрж (V. Jurj), адвокат, який практикує у м. Бая-Маре. Уряд Румунії (далі – «Уряд») представляла його Уповноважена – пані І. Камбреа з Міністерства закордонних справ.

3. Заявники стверджували про порушення своїх прав, гарантованих пунктами 1 та 3 статті 6, а також статтею 8 Конвенції, оскільки вони не змогли підготуватися до захисту через відсутність доступу до матеріалів таємного спостереження, що містять повну стенограму їхніх телефонних розмов; матеріали таємного спостереження не було належним чином представлено й обговорено на судовому засіданні в їхній присутності, а національні суди під час ухвалення вироку поклалися в основному на незаконно отримані записи їхніх телефонних розмов. Навіть більше – національним судам бракувало безсторонності та незалежності, оскільки третій і четвертий заявники були засуджені військовими судами, і суди не розглянули аргумент четвертого заявника, викладений в його апеляційній скарзі, про те, що

¹ Виправив 26 серпня 2015 року: ім'я заявника «Золтан Васіле Сзілагій» (Zoltan Vasile Szilaghyi).

стосовно нього не було порушено кримінальне провадження. Зрештою незаконне прослуховування їхніх телефонних розмов органами влади становило втручання в їхнє право на повагу до приватного життя.

4. 6 жовтня 2011 року про заяву було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявники народились 1967, 1974, 1953 та 1961 року відповідно та проживають у м. Бая-Маре.

6. 1 квітня 2001 року Управління військової безпеки міста Клуж почало таємно прослуховувати телефонні розмови заявників на підставі наказу Військової прокуратури при Національній антикорупційній прокуратурі («Військова прокуратура»). Наказ про спостереження, виданий Військовою прокуратурою, базувався на Законі №. 51/1991 про національну безпеку («Закон про національну безпеку»). Заявників підозрювали в приналежності до мережі незаконної торгівлі шенгенськими візами.

7. Перші два заявники на той час були офіцерами румунської армії, а останні два заявники були цивільними особами.

8. 2 жовтня 2002 року перших двох заявників вперше допитали у Військовій прокуратурі в рамках розслідування, ініційованого національними органами влади проти мережі осіб, які незаконно торгували шенгенськими візами. На час розгляду справи двом заявникам не було пред'явлено жодних обвинувачень, і вони не користувалися допомогою адвоката. Як стверджувалося, прокурор змусив першого заявника підписати письмову заяву. Другий заявник був затриманий Військовою прокуратурою на двадцять годин, нібито без ордера на арешт, виданого на його ім'я, та без повідомлення про причини затримання.

9. 3 жовтня 2002 року другого заявника було повторно допитано Військовою прокуратурою. У той час йому не було висунуто жодних звинувачень. Заявник був поінформований про своє право на допомогу законного представника і погодився на його призначення.

10. 12 грудня 2002 року третього заявника було вперше допитано Військовою прокуратурою. У той час він не був повідомлений про пред'явлені йому звинувачення, і не користувався допомогою адвоката.

11. 13 грудня 2002 року четвертого заявника було вперше допитано Військовою прокуратурою. На той момент йому не було пред'явлено жодних звинувачень у вчиненні кримінального правопорушення, і він

не користувався допомогою представника. У його письмовій заяві містилося лише підтвердження того, що він користувався корпоративним мобільним телефоном та номером, прикріпленим до телефону, з травня 2000 року. Того ж дня четвертий заявник був викликаний до Військової прокуратури на 16 грудня 2002 року.

12. Наказом Військової прокуратури, виданим у той самий день, було відкрито кримінальне провадження (*inceperea urmăririi penale*) проти перших трьох заявників за звинуваченням у співучасті в хабарництві та допомозі злочинцеві. У наказі прокурора не було чітко зазначено, що кримінальну справу було порушено проти четвертого заявника також, хоча в наказі згадувалося його ім'я та незаконне діяння, у якому його підозрювали.

13. Того ж самого дня, в присутності обраного представника перших двох заявників і офіційно призначеного представника третього заявника, національні органи влади пред'явили звинувачення раніше згаданим трьом заявникам у співучасті в хабарництві й допомозі злочинцеві та заслухали їх стосовно висунутого проти них обвинувачення. Заявники дотримувалися своєї позиції, вони підтвердили і повторили свої попередні заяви, і їм було представлено докази, наявні у справі. Крім того, вони заявили, що не вимагали інших доказів.

14. 16 грудня 2002 року у присутності офіційно призначеного законного представника четвертому заявникові було пред'явлено обвинувачення у співучасті в хабарництві й допитано щодо обвинувачення, висунутого проти нього. Він також підтвердив свою попередню заяву. Йому було представлено докази, наявні у справі.

15. 20 грудня 2002 року Військова прокуратура пред'явила офіційні обвинувачення чотирьом заявникам і передала їхню справу до Військового окружного суду м. Бухарест. Військова прокуратура спиралася головним чином на стенограми телефонних розмов заявників, свідчення деяких осіб, яким заявники незаконно допомагали отримати візи, і свідчення самих заявників.

16. 23 і 24 грудня 2002 року було опубліковано три статті в національній газеті та на новинних веб-сайтах, у яких повідомляли про звинувачення, висунуті чотирьом заявникам, та про злочини, у яких їх підозрювали.

17. У судовому засіданні 4 березня 2003 року заявники вимагали відкласти розгляд справи, щоб мати можливість ознайомитися зі змістом секретних матеріалів справи для підготовки свого захисту.

18. На слуханні 11 березня 2003 року чотирьох заявників заслухав Військовий окружний суд м. Бухарест. Усі вони підтвердили свої заяви, надані національним органам влади в ході розслідування. Суд першої інстанції також наказав викликати осіб, яким заявники

незаконно допомагали отримувати візи, хоча заявники чітко заявили, що вони не наполягають на тому, аби заслухати цих осіб.

19. У судовому засіданні 18 березня 2003 року суд першої інстанції заслухав деяких свідків, викликаних 11 березня 2003 року, і зобов'язав повторно викликати свідків, які не були присутні на слуханні, хоча заявники ще раз заявили, що не наполягають на тому, аби заслухати інших свідків.

20. У судовому засіданні 26 березня 2003 року суд першої інстанції зобов'язав повторно викликати свідків, які не були присутніми на попередньому засіданні, хоча заявники чітко заявили, що слухання цих свідків не є необхідним і не надасть жодної нової інформації щодо обставин справи.

21. У судовому засіданні 8 квітня 2003 року суд першої інстанції дозволив заявникам подати документальні докази і задовольнив їхнє клопотання про відмову від заслуховування решти свідків через відсутність необхідності для справи. Крім того, він зазначив, що заявники не подали жодних інших вимог або запитів про докази, і оголосив про завершення судового розслідування справи. Суд відклав слухання, щоб надати можливість сторонам зробити письмові подання.

22. Рішенням від 22 квітня 2003 року Військовий окружний суд м. Бухарест визнав усіх заявників винними у співучасті в хабарництві та пособництві злочину й засудив їх до позбавлення волі на строк від шести місяців до трьох років і шести місяців. Суд постановив, що до другого заявника має бути застосовано помилування, і призупинив виконання вироку решти трьох заявників на чотири роки. Зокрема він встановив, що після того, як заявникам було представлено стенограми їхніх телефонних розмов, вони визнали вчинення злочинів, щодо яких їм було пред'явлено обвинувачення. Навіть більше – стенограми телефонних розмов заявників містили докази їхньої участі в незаконних діях, хоча суд вважав, що таємне прослуховування телефонних розмов заявників не відповідало формальним вимогам, передбаченим чинними нормами кримінального процесу. Так, незважаючи на неодноразові вимоги суду, сторона обвинувачення не надала: ордера Військової прокуратури, що дозволяв прослуховувати телефони заявників у період із 17 квітня 2001 року до 2 жовтня 2002 року; повної стенограми записів; засвідчення автентичності записів; і записів, що містять перелік телефонних номерів, за якими органи влади ведуть нагляд. Заявники оскаржили це рішення.

23. 11 листопада 2003 року Військовий апеляційний суд, засідаючи колегією суддів, до складу якої входив суддя П.П., задовольнив апеляцію заявників, скасував рішення від 22 квітня 2003 року і постановив провести повторний розгляд справи із моменту обговорення. Апеляційний суд постановив, що суд першої інстанції не врахував чинних норм кримінального процесу й розглянув справу

судом в складі одного судді, у той час як законодавство вимагало, щоб суд був сформований у складі двох суддів.

24. Проміжним рішенням від 5 березня 2004 року Військовий окружний суд м. Бухарест задовольнив клопотання заявників про заслуховування свідків К.К. (С.С.), М.П.(М.Р.) і А.М. (А.М) після того, як їх законний представник взяв на себе зобов'язання повідомити суду адреси зазначених вище свідків. Окрім того, суд дозволив сторонам із власної ініціативи подати зауваження щодо прийнятності стенограми телефонних розмов заявників, включених до матеріалів таємного спостереження, як доказів. До того ж він зазначив, що законні представники заявників стверджували, що зазначені вище записи було здійснено незаконно і їх не можна розглядати як докази у справі. Суд також зобов'язати викликати (*mandate de aducere*) усіх свідків, згаданих Військовою прокуратурою у обвинувальному висновку, яких раніше не було заслухано в суді, включно з трьома свідками, яких чітко вказали заявники. Нарешті, він наказав Військовій прокуратурі надати додаткові роз'яснення щодо законності прослуховування телефонних розмов заявників, записи яких було включено до матеріалів таємного спостереження у справі.

25. Того ж дня законний представник заявників повідомив суду адреси свідків К.К. (С.С), М.П. (М.Р.) і А.М. (А.М.)

26. На засіданні 23 березня 2004 року суд першої інстанції зауважив, що присутні лише деякі з викликаних свідків, і розпочав їх заслуховування. Свідки К.К. (С.С), П.М.(Р.М) і М.А. (М.А.) не з'явилися на слухання. Крім того, суд зобов'язав повторно викликати деяких відсутніх свідків, але не свідків К.К. (С.С), П.М.(Р.М) і М.А. (М.А.)

27. Проміжним рішенням від 6 квітня 2004 року суд першої інстанції підтвердив рішення заявників не наполягати на заслуховуванні відсутніх свідків. До того ж він зазначив, що, згідно з твердженням заявників, записи їхньої телефонної розмови не можна долучати до матеріалів справи, оскільки вони були незаконними. Також наказ прокурора від 13 грудня 2002 року чітко не зазначав, що проти четвертого заявника було порушено кримінальну справу, ймовірно через плутанину з іменами четвертого й третього заявників.

28. Рішенням від 15 квітня 2004 року Військовий окружний суд м. Бухарест визнав заявників винними за співучасть у хабарництві та пособництві у вчиненні злочину й ув'язнив їх на строк від шести місяців до двох років. Суд постановив, що другого заявника помилувано, і призупинив виконання вироку решти трьох заявників на чотири роки. Під час ухвалення вироку суд посилався в основному на заяви свідків та заявників. Суд також постановив, що стенограми телефонних розмов заявників не відповідали формальним вимогам, передбаченим чинними нормами кримінального процесу. Зокрема

після запису розмови слідчі органи повинні були надати записи, що містять відомості про дозвіл на здійснення спостереження, імена та номери телефонів, які використовували для записуваних розмов, дату та час кожної розмови, а також номер пристрою, на якому була записана розмова. Крім того, повний текст розмови мав бути відтворений у письмовому вигляді та засвідчений як автентичний. Навіть більше – наявним має бути також оригінальний пристрій, на якому була записана розмова, з печаткою слідчого органу. Проте Військова прокуратура не подала до суду повного тексту записів, хоча її неодноразово про це просили. До того ж суд безуспішно звертався до прокуратури з проханням надати інформацію про те, чи відповідали ті записи телефонних розмов заявників, які було долучено до матеріалів справи, законним вимогам Кримінально-процесуального кодексу. Зрештою суд не розглянув аргумент четвертого заявника щодо невиконання наказу прокурора чітко вказати, що проти нього також було порушено кримінальну справу. Заявники оскаржили рішення.

29. Вони стверджували, що суд першої інстанції помилково оцінив свідчення й неправильно тлумачив застосовні законодавчі положення і що національні органи влади не розпочинали кримінальне розслідування щодо четвертого заявника.

30. Засідання у Військовому апеляційному судді було відкладено тричі, 13 вересня, 18 жовтня і 22 листопада 2004 року, через нездатність органів влади викликати деякі сторони. Суть справи не було розглянуто національним судом у зазначені вище дні. Суддя П.П. був членом колегії суддів у всіх трьох випадках. У матеріалах справи немає доказів того, що заявники оскаржували склад суддів або порушували це питання в національних судах на подальшому етапі провадження.

31. Рішенням від 31 січня 2005 року Військовий апеляційний суд відхилив апеляцію заявників. Він, поміж іншим, постановив, що хоча багатьох осіб, яким заявники допомогли з отриманням віз, не можна було встановити та заслухати в суді, стенограми телефонних розмов заявників довели, що заявники вимагали грошові суми як оплату за нібито їхнє сприяння, незалежно від того, були обсягані дії виконані чи ні. Заявники подали апеляцію з питань права (*recurs*) на це рішення суду.

32. Заявники повторно підтвердили свої аргументи щодо помилкової оцінки доказів та неправильного тлумачення застосовних законодавчих положень із боку судів нижчих інстанцій. Четвертий заявник також стверджував, що суди нижчих інстанцій не розглянули його аргумент щодо того, що національні органи не відкривали кримінальне провадження проти нього.

33. Остаточним рішенням від 22 грудня 2005 року Касаційний суд, засідаючи як звичайний кримінальний суд, відхилив апеляцію

заявників із питань права. Суд постановив, що суд нижчої інстанції правильно оцінив наявні докази і встановив вину заявників. Аргументи заявників про те, що злочини не відбулися, були детально розглянуті судами нижчої інстанції, спростовані їхніми власними діями і не мали законних підстав. Хоча багатьох осіб, яким заявники допомогли з отриманням віз, не можна було встановити та заслухати в суді, суди нижчих інстанцій правильно встановили, що стенограми телефонних розмов заявників довели, що заявники вимагали грошові суми як оплату за нібито їхнє сприяння, незалежно від того, були обіцяні дії виконані чи ні. У цьому контексті перешкодження розслідуванню з боку другого заявника не можна ігнорувати. 2 жовтня 2002 року другий заявник зателефонував дружині одного зі співобвинувачених із проханням «приховати та знищити щоденник», у якому міститься розбивка коштів, які отримували згадані вище співобвинувачені від постраждалих. Отже, вину другого заявника також було правильно встановлено. У матеріалах справи немає доказів того, що суд останньої інстанції розглянув скаргу, яку подав четвертий заявник.

34. Заявники подали до Суду низку газетних оголошень, в яких треті сторони, як стверджувалось, пропонують свої послуги посередників для отримання візи.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

35. Законодавство щодо телефонного прослуховування, що діяло в той час, включно із Законом про національну безпеку, описано в справі «Думітру Попеску проти Румунії» (*Dumitru Popescu v. Romania* (№ 2), № 71525/01, п. 39-46, 26.04.2007).

36. Законодавство, чинне на той час, стосовно юрисдикції та компетенції військових судів, описано у справі «Машні проти Румунії» (*Mazni v. Romania*) (№ 59892/00, п. 25, 21.09.2006).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

37. Заявники скаржилися, що вони не змогли підготуватися до свого захисту через відсутність доступу до матеріалів таємного спостереження, що містять повну стенограму їхніх телефонних розмов; матеріалів таємного спостереження не було належним чином представлено і обговорено на судовому засіданні в їхній присутності, і національні суди під час ухвалення вироку поклалися в основному на незаконно отримані записи їхніх телефонних розмов. Навіть більше

– національним судам бракувало безсторонності та незалежності, оскільки третій і четвертий заявники були засуджені військовими судами, і суди не розглянули апеляційну скаргу четвертого заявника щодо його доводу, що стосовно нього не було порушено кримінального провадження. Усі вони посилались на пункт 1 статті 6 Конвенції, у відповідній частині якого зазначено:

«1. Кожен має право... [у разі] будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення... на справедливий розгляд його справи... незалежним і безстороннім судом...».

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права...

(b) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

(d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення...».

А. Відсутність доступу до матеріалів таємного спостереження та прийняття рішення національними судами на підставі незаконно отриманих записів телефонних розмов

(а) Аргументи сторін

38. Уряд стверджував, що кримінальне провадження, порушене проти заявників, було справедливим. Крім того, незважаючи на те, що заявникам допомагав обраний ними законний представник, вони не подали скарги до національних судів. Окрім того часу, коли суд першої інстанції з власної ініціативи запропонував сторонам подати зауваження щодо прийнятності стенограм телефонних розмов заявників як доказів, включених до матеріалів справи про таємне спостереження, заявники ніколи не порушували цього питання – ані до того часу, ані після. Навіть більше – суд першої інстанції визнав у своєму рішенні від 15 квітня 2004 року, що зазначені докази були незаконними, і вирішив відхилити їх.

39. Уряд також стверджував, що лише національні суди наполягали на тому, щоб прокуратура подала всі докази, що містяться в матеріалах таємного спостереження, зокрема повні стенограми телефонних розмов заявників, і саме вони вирішили відкинути зазначені докази, коли помітили, що відповідь прокуратури на їхні запити була негативною.

40. Уряд стверджував, що засудження заявників не ґрунтувалося на стенограмах записів їхніх телефонних розмов. Національні суди покликалися на твердження заявників та заяви, що містяться у справі. Крім того, заявники визнали перед судом першої інстанції, що вони вчинили правопорушення. До того ж вони прямо не оскаржували

існування записів або їхнього змісту ані на досудовій стадії провадження, ані перед національними судами.

41. Заявники стверджували, що вони вичерпали наявні національні засоби юридичного захисту. Незважаючи на те, що національні суди вирішили відкинути як доказ стенограми телефонних розмов заявників, інші суди під час ухвалення вироку фактично поклалися винятково на зазначені вище записи. Крім того, заявникам відмовили в доступі до матеріалів таємного спостереження, що містили повні стенограми їхніх телефонних розмов, і тому вони не змогли оскаржити достовірності цих записів.

(b) Оцінка Суду

42. Суд вважає, що твердження Уряду про те, що заявники не подали своєї скарги до національних судів, є запереченнями щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту.

43. Суд ще раз нагадує, що згідно з пунктом 1 статті 35 він може розглядати справу лише після того, як будуть вичерпані всі національні засоби юридичного захисту. Заявники мали надати національним судам можливість, за принципами, які застосовують щодо договірних держав, попередити або врегулювати звинувачення проти них (див. *«Макфарлейн проти Ірландії» (McFarlane v. Ireland [ВП], № 31333/06, п. 107, 10.09.2010)*).

44. У цій справі Суд зазначає, що після того як заявники оскаржили законність використання стенограм їхніх телефонних розмов у суді першої інстанції, а також послугоування ними як доказами у справі, згаданий вище суд вилучив їх із доказової бази і під час ухвалення вироку щодо заявників покладалася виключно на інші докази.

45. Хоча з наявних доказів випливає, що суд другої інстанції посилався на стенограми телефонних розмов заявників, щоб відхилити їхнє оскарження рішення суду першої інстанції, у справі немає доказів того, що заявники оскаржували таке недопрацювання рішення суду другої інстанції перед судом останньої інстанції або зверталися до суду останньої інстанції з проханням виправити його. Крім того, заявники також не подали скарги до суду останньої інстанції про відсутність доступу до матеріалів таємного спостереження, що містили повні стенограми їхніх телефонних розмов, або про те, що матеріали таємного спостереження не було належним чином розглянуто та обговорено на слуханні в їхній присутності.

46. Суд зазначає, що в нього вже була можливість вивчити обсяг повноважень касаційного суду, коли він розглядав апеляційні скарги з питань права, подібні до тих, які подано в цій справі, а саме після того, як першу апеляційну скаргу вже вирішив суд нижчої інстанції. Суд дійшов висновку, що провадження в касаційному суді було повним провадженням та регулювалося тими самими правилами, що й

слухання справи по суті, причому суд повинен був дослідити як факти справи, так і питання права. Касаційний суд може вирішити підтримати обвинувальний вирок щодо заявників або виправдати їх після ретельної оцінки питання вини чи невинуватості. Якщо через обставини справи виникла необхідність виправити недоліки касаційний суд має змогу залишити справу для повторного розгляду або, у разі необхідності, передати справу до суду нижчої інстанції відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу, що діяв на час розгляду справи (див. «*Вадува проти Румунії*» (*Văduva v. Romania*, № 27781/06, п. 43, 25.02.2014).

47. У цьому контексті Суд вважає, що, не подавши своєї скарги до суду останньої інстанції, заявники піддавалися ризику ухвалення вироку на підставі стенограм записів їхніх телефонних розмов, хоча вони не мали доступу до матеріалів таємного спостереження, що містили згадані вище стенограми, а матеріали не було належним чином розглянуто та обговорено на слуханні в їхній присутності.

48. З огляду на наведене вище, Суд вважає, що ця частина скарг заявників повинна бути відхилена через невичерпання національних засобів захисту відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції.

В. Відсутність безсторонності та незалежності, оскільки третій та четвертий заявники були засуджені військовими судами

1. Прийнятність

49. Суд зазначає, що скарга третього й четвертого заявників про відсутність незалежності та безсторонності в національних судах, оскільки вони були засуджені військовими судами, не є явно необгрунтованою в значенні пункту 3 (а) статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною на будь-яких інших підставах і що Уряд не вказав жодних аргументів про протилежне. Тому її потрібно визнати прийнятною.

2. Суть справи

(а) Аргументи сторін

50. Третій і четвертий заявники не подали зауважень щодо цієї частини своїх скарг.

51. Уряд стверджував, що стаття 35 Кримінально-процесуального кодексу Румунії, чинна на той час, передбачала, що військові суди мають виключну компетенцію розглядати справи, у яких незаконні діяння вчиняли спільно цивільні особи та військовослужбовці. Проте згодом Законом № 356/2006, опублікованим в «Офіційному віснику» від 7 серпня 2006 року, було внесено зміни до згаданих вище положень

Кримінально-процесуального кодексу Румунії та визнано, що цивільні суди є компетентними щодо розгляді справ у разі виникнення конфлікту компетенції між військовими та цивільними судами.

52. Уряд стверджував, що згадані вище юридичні механізми існували без будь-якого зовнішнього впливу, були наслідком належного функціонування румунської законодавчої влади та відповідали вимогам, викладеним у відповідній прецедентній практиці Суду.

(b) Оцінка Суду

53. Суд зазначає, що в нього вже була можливість вивчити питання безсторонності та незалежності румунських військових судів, які розглядають конкретні обставини кримінальних справ, порушених проти цивільних осіб, і вважає, що занепокоєння румунських цивільних осіб щодо незалежності та безсторонності зазначених вище судів було об'єктивно обґрунтованим, а отже, таке провадження не відповідало вимогам статті 6 Конвенції (див. *«Маїни проти Румунії» (Maszni v. Romania, № 59892/00, п. 53-60, від 21 вересня 2006)*).

54. Суд зазначає, що обставини цієї справи схожі до обставин у справі *«Маїни»*. І третій, і четвертий заявники є цивільними особами, яких судили за звичайні кримінальні правопорушення, а суди першої та другої інстанцій, які розглядали конкретні обставини їхньої справи, були військовими судами, що склалися виключно з військових суддів.

55. Однак на відміну від справи *«Маїни»*, судом останньої інстанції, який розглядав їхню справу, був загальний суд, а саме касаційний суд, який складався виключно з цивільних професійних суддів.

56. Суд нагадує, що хоча існує ймовірність того, що вища інстанція може, за певних обставин, виправити початкові недопрацювання судів нижчих інстанцій (див. *«Де Куббер проти Бельгії» (De Cubber v. Belgium, 26.10.1984, п. 33, Серія А № 86)*, у цій справі касаційний суд, засідаючи як загальний кримінальний суд, не зміг вирішити питання, про яке йдеться, оскільки він лише переглядав справу і наявні докази, без безпосереднього взяття свідчень, і підтвердив вирок та покарання заявників (див. *«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou проти Кіпру, [ВП], № 73797/01, п. 134, ЄСПЛ 2005...)*). Ба більше – навіть якби заявники подали скаргу до суду останньої інстанції щодо оскаржуваного питання, згаданий вище суд не міг би виправити порушення, про яке йдеться, з огляду на статтю 35 Кримінально-процесуального кодексу Румунії, який був чинним на той час, позаяк така стаття передбачала, що військові суди мають виключну компетенцію розглядати справи, у яких незаконні діяння вчинили спільно цивільні особи та

військовослужбовці (див. згадане вище рішення у справі «*Маїни*», п. 58).

57. Відповідно до інформації, яку надав Уряд, про те, що з 7 серпня 2006 року в румунське законодавство було внесено зміни аби узгодити його із Конвенцією (див. пункт 51 вище), Суд зазначив, що його завдання обмежується оцінкою конкретних обставини справи, тому він не вважає, що може робити висновок про те, що справа більше не має дійсного правового інтересу для заявника на тій підставі, що з часу розгляду справи до національного законодавства було внесено зміни (див. «*Садак та інші проти Туреччини*» (*Sadak and Others v. Turkey*, № 29900/96, 29901/96, 29902/96 та 29903/96, п. 38, ЄСПЛ 2001-VIII).

58. Наведені вище міркування є достатніми для того, аби дозволити Суду зробити висновок про порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно пана Золтана Васіле Сзілагія¹ та пана Золтана Штефана Врас'яка.

С. Відсутність розгляду національними судами апеляційної скарги, поданої четвертим заявником

(а) Аргументи сторін

59. Уряд стверджував, що заявник, якому допомагав обраний ним захисник, подав свою скаргу до національних судів лише протягом другого процесуального циклу. Крім того, 6 квітня 2004 року він зазначив, що ця помилка могла виникнути через плутанину між його ім'ям та ім'ям третього заявника.

60. Уряд також не погодився із аргументом про те, що незазначення в наказі прокурора від 13 грудня 2002 року того, що проти четвертого заявника було порушено кримінальну справу, а також той факт, що національні суди не розглянули це питання, порушене вищезгаданим заявником, призвело до нікчемності всього розслідування з самого початку (*null ab initio*), зважаючи на те, що це не впливало на інтереси заявника чи ситуацію. Той факт, що наказ прокурора від 13 грудня 2002 року чітко не вказує на те, що проти четвертого заявника було порушено кримінальну справу, також було змінено кількома процесуальними діями, про які було повідомлено заявника. Крім того, 20 грудня 2002 року четвертому заявникові було пред'явлено обвинувачення, а його справу скеровано на розгляд до суду. Отже, не можна стверджувати, що четвертий заявник не знав про пред'явлені йому обвинувачення або про порушені проти нього кримінальні провадження. З огляду на аргументи цього заявника, висунуті перед національними судами, також не можна виключати й того, що він взяв

¹ Виправив 26 серпня 2015 року: Ім'я заявника «Золтан Васіле Сзілагій» (Zoltan Vasile Szilaghyi)

до уваги той факт, що оскаржуване недопрацювання не призвело до визнання розслідування щодо нього нікчемним з самого початку (*null ab initio*).

61. Уряд теж стверджував, що оскаржуване недопрацювання жодним чином не вплинуло на судові інтереси четвертого заявника, і сам заявник ніколи не заявляв про те, що його інтереси постраждали внаслідок згаданого вище недопрацювання.

62. Четвертий заявник стверджував, що хоча проти нього не було порушено кримінальної справи, щодо нього проводили розслідування і його заслуховували як обвинуваченого, національні суди не розглядали його аргументів щодо усунення згаданого вище недопрацювання.

(b) Оцінка Суду

63. Суд повторює, що дія пункту 1 статті 6 полягає, поміж іншим, у тому, щоб покласти на «суд» обов'язок здійснювати належну оцінку подань, аргументів та доказів, наданих сторонами, без скерування, яка саме має бути оцінки, оскільки Суд не повноважний розглядати питання належності оцінки аргументів (див. рішення у справах «*Перез проти Франції*» (*Perez v. France*, [ВП], № 47287/99, п. 80, ЄСПЛ 2004-I) та «*Бузеску проти Румунії*» (*Buzescu v. Romania*, №61302/00, п. 63, 24.05.2005)). Однак хоча й пункт 1 статті 6 зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не варто тлумачити як вимогу надавати детальну відповідь на кожен аргумент (див. «*Ван де Гурк проти Нідерландів*» (*Van de Hurk v. the Netherlands*, 19.04.1994, п. 59 та 61, серія А № 288) та «*Бург проти Франції*» (*Burg v. France* (ріш.), № 34763/02, ЄСПЛ 2003-II). Обсяг застосування цього обов'язку надавати обґрунтування може змінюватися залежно від характеру рішення і має визначатися з урахуванням обставин справи (див. «*Руїз Торіа проти Іспанії*» (*Ruiz Torija v. Spain*, 09.12.1994, п. 29, серія А № 303-A), «*Хіро Балані проти Іспанії*» (*Hiro Balani v. Spain*, 09.12.1994, п. 27, серія А 303-B) та «*Гелле проти Фінляндії*» (*Helle v. Finland*, 19.12.1997, п. 55, *Збірник судових рішень 1997-VIII*)).

64. У цій справі Суд зазначає, що четвертий заявник неодноразово скаржився в національних судах на те, що в наказі прокурора від 13 грудня 2002 року чітко не йдеться про те, що проти нього було порушено кримінальну справу. Крім того, він стверджував у судах другої та останньої інстанції, що суди нижчих інстанцій не вивчили його аргументів або не звертались до цього питання скарги.

65. Суд також зазначає, що ані апеляційний, ані касаційний суд не ухвалили офіційного рішення щодо аргументів, які порушив заявник.

66. Однак Суд зауважує, що в наказі від 13 грудня 2002 року згадано ім'я заявника та незаконне діяння, у якому його підозрюють. Навіть більше – у всіх подальших національних провадженнях, які

відбувалися в національних судах, заявник поведився і розцінювався владою як обвинувачений. 20 грудня 2002 року йому було висунуто обвинувачення, і його справу було скеровано до суду. Крім того, з огляду на його аргументи у суді першої інстанції 6 квітня 2004 року, заявник, схоже, повністю усвідомлював, що недопрацювання прокуратури могло бути простою помилкою, яка виникла у зв'язку зі сплутуванням імен.

67. Беручи до уваги викладене вище та незважаючи на те, що національні суди не ухвалили рішення щодо аргументів заявника, Суд не визнає, що розгляд у справі четвертого заявника були несправедливими.

68. Отже, ця частина скарг четвертого заявника є явно необґрунтованою та має бути відхиленою відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

69. Заявники скаржились на те, що незаконне прослуховування їхніх телефонних розмов органами влади становило втручання в їхнє право на повагу до приватного життя. Вони покликалися на статтю 8 Конвенції, у якій зазначено:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

а) Аргументи сторін

70. Уряд вважав, що заявники вже не були жертвами стверджуваного порушення положень Конвенції. Суд першої інстанції розглянув законність дії прослуховування телефонів і оголосив її незаконною на тій підставі, що вона не відповідала формальним вимогам, передбаченим Кримінально-процесуальним кодексом Румунії. Відповідно, суд першої інстанції не посилався на згадані вище докази під час ухвалення вироку щодо заявників. Його рішення також підтримав апеляційний суд, що підтвердив оцінку, здійснену судом нижчої інстанції.

71. З огляду на це Уряд стверджував, що національні суди опосередковано по суті визнали, що були порушені положення статті 8 Конвенції. Згідно з прецедентною практикою Суду, визнання порушення положень Конвенції може становити достатню

справедливу сатисфакцію моральної шкоди, якої зазнали заявники. Крім того, заявники не вимагали від національних судів жодної компенсації за шкоду, заподіяну внаслідок порушення положень Конвенції, і, таким чином, національні суди могли лише визнати порушення, що вони й зробили.

72. Уряд також стверджував, що заявники не вичерпали доступних національних засобів юридичного захисту, оскільки відповідно до наявних доказів вони не зверталися до національних судів зі скаргою щодо порушенням їхніх прав на приватне життя через прослуховування телефонних розмов. Окрім того, вони не оскаржували, ані явно, ані неявно, того, що національне законодавство не надає достатніх гарантій, спрямованих на захист особи від свавілля під час спостереження.

73. Уряд стверджував, що за винятком того часу, коли суд першої інстанції з власної ініціативи запропонував сторонам подати зауваження щодо законності стенограм телефонних розмов заявників, включених до секретних матеріалів справи, заявники ніколи не порушували цього питання – ані до того часу, ані після. Навіть у такому питанні вони наполягали лише на вилученні оскаржуваних доказів.

74. Заявники стверджували, що вони не втратили статусу потерпілих, оскільки хоча й національні суди вивчили їхні аргументи стосовно записів телефонних розмов, вони все ще покликалися на них під час ухвалення вироку. Крім того, самого лише визнання порушення було недостатньо для втрати статусу постраждалого за відсутності належного відшкодування.

75. Заявники також стверджували, що вони вичерпали доступні національні засоби юридичного захисту, а Уряд чітко не вказав на інші засоби юридичного захисту, які заявники могли б вичерпати.

б) Оцінка Суду

76. Суд вважає, що немає необхідності розглядати, чи мають заявники статуси потерпілих, оскільки навіть якщо й припустити, що вони є потерпілими особами, скарга в будь-якому випадку є неприйнятною з таких причин.

77. Суд нагадує, що вже встановив, що на час, коли було порушено кримінальну справу проти заявників, особи, чиї телефонні розмови були перехоплені органами влади на підставі наказу прокурора, не мали ефективного засобу захисту від такого втручання, оскільки наказ прокурора не піддають будь-якому перегляду з боку судді чи іншого незалежного органу (див. справу *«Думітру Попеску проти Румунії» (Dumitru Popescu v. Romania, п. 69)*, згадану вище; справу *«Букур і Тома проти Румунії» (Bucur and Toma v. Romania, № 40238/04, п. 155,*

08.01.2013) та справу «*Драшовену проти Румунії*» (*Draşoveanu v. Romania* (ріш.), № 10239/06, п. 16, від 03 червня 2014).

78. Суд також зазначає, що зміни до законодавства, які набули чинності 1 січня 2004 року, збільшили повноваження судів щодо прослуховування. Таким чином, стосовно заявників, чиї справи очікували на розгляд в національних судах із повною юрисдикцією для розгляду конкретних обставин їхньої скарги, він встановив, що вони могли надати перевагу оскарженню законності прослуховування та таємного запису під час судового розгляду проти них; у такому разі було б розумно очікувати результати внутрішнього провадження, перш ніж подавати скаргу до Суду (див. «*Бальтану проти Румунії*» (*Bălţeanu v. Romania*, № 142/04, п. 36 та 37, від 16 липня 2013).

79. У цій справі Суд зазначає, що заявники оскаржували законність записів у суді першої інстанції. Вищезгаданий суд визнав, що записи не відповідали вимогам, передбаченим відповідними кримінально-процесуальними нормами, і вилучив їх із доказової бази справи. Хоча суди другої та останньої інстанції покликалися на записи телефонних розмов, аби підтвердити засудження заявників, Суд зазначає, що заявники не продовжували оскаржувати законність і достовірність записів упродовж усього провадження і, зокрема, у суді останньої інстанції, який мав повні повноваження розглядати суть їхньої справи.

80. У той час, як Суд погоджується з тим, що в конкретних обставинах цієї справи вибір заявників, який полягав у намаганні дочекатися результату національного провадження до подання своєї скарги до Суду, є доречним, він вважає, що вони також повинні були подати свою скаргу, принаймні в суді останньої інстанції.

81. Враховуючи наведене вище, Суд вважає, що за конкретних обставин цієї справи така частина скарг заявників повинна бути відхилена через невичерпання національних засобів юридичного захисту відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції.

III. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

82. Посилаючись на статті 5, 6, 14 і 34 Конвенції, заявники порушили велику кількість інших скарг стосовно стверджуваних порушень їхніх прав, гарантованих Конвенцією.

83. Суд розглянув ці скарги, подані заявниками. Проте, беручи до уваги всі матеріали, що є в розпорядженні Суду, і з огляду на те, що такі скарги належать до його юрисдикції, Суд вважає, що вони не виявляють будь-якого порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією або її протоколами. З цього випливає, що ця частина заяви повинна бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

84. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі потреби, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

85. Пан Золтан Васіле Сзілагій¹ та пан Золтан Штефан Врасг'як вимагали по 30 000 євро в якості відшкодування матеріальної шкоди за стверджувану втрату доходів, якої вони зазнали під час кримінального провадження, розпочатого проти них. Крім того, обидва заявники вимагали по 100 000 євро відшкодування за моральну шкоду, заподіяну під час провадження.

86. Уряд стверджував, що не існує причинно-наслідкового зв'язку між матеріальною шкодою двох заявників та встановленими порушеннями. Крім того, обидва заявники не подали жодних підтверджувальних документів, що стосуються їхньої заявленої матеріальної шкоди. До того ж вимоги двох заявників щодо відшкодування моральної шкоди були непропорційними та суттєво перебільшеними, а виявлення порушення було б достатньою справедливою сатисфакцією.

87. Суд не вбачає причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та матеріальною шкодою, про яку заявляють третій і четвертий заявники. Однак Суд вважає, що внаслідок встановленого порушення заявники, безперечно, зазнали моральної шкоди, якої не можна компенсувати лише визнанням порушення.

88. Отже, здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує кожному з двох заявників по 3 600 євро відшкодування моральної шкоди, а також будь-який податок, який може бути стягнений.

B. Видатки та витрати

89. Пан Золтан Васіле Сзілагій² та пан Золтан Штефан Врасг'як вимагали по 10 000 євро в якості компенсації за видатки та витрати, зазанані в національних судах та Суді. Двоє заявників подали копію договору про надання правової допомоги, підписаного з їхнім

¹Виправив 26 серпня 2015 року: Ім'я заявника «Золтан Васіле Сзілагій» (Zoltan Vasile Szilaghyi)

²Виправив 26 серпня 2015 року: Ім'я заявника «Золтан Васіле Сзілагій» (Zoltan Vasile Szilaghyi)

законним представником, для надання допомоги в Суді за винагороду в розмірі 3 000 євро від кожного. У договорі було зазначено, що згаданої вище винагороди сплачено не було. Також вони подали квитанції про сплату по 720 нових румунських леїв (приблизно 180 євро) за судові витрати. Крім того, третій заявник подав квитанцію про сплату гонорару адвокату в розмірі 3 000 000 румунських леїв (близько 75 євро) під час провадження в національних судах. Зрештою разом із першим і другим заявниками вони подали зворотний квиток на поїзд, який нібито був куплений для поїздок до національних судів, на суму 450 нових румунських леїв (RON) (приблизно 120 євро).

90. Уряд зазначив, що немає жодних зв'язків між стверджуваними порушеннями Конвенції та внутрішніми судовими витратами, яких нібито зазнали заявники, оскільки вони зазнали б їх незалежно від результатів провадження в Суді. Крім того, заявники не сплатили жодних гонорарів, зазначених у договорі про надання правової допомоги, підписаному з їхнім законним представником для надання їм допомоги в Суді. У будь-якому випадку заявлена сума була непропорційною з урахуванням складності та характеру питань, які розглядали у справі.

91. Згідно з практикою Суду, заявник має право на компенсацію видатків та витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними й необхідними, а їхній розмір – обґрунтованим. У цій справі Суд, беручи до уваги наявні в нього документи та зазначені вище критерії, вважає за доцільне присудити кожному заявникові по 1 500 євро відшкодування за судові витрати в національному провадженні та провадженні в Суді.

С. Відсотки в разі несвоєчасної оплати

92. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського Центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги щодо відсутності безсторонності та незалежності національних судів у зв'язку з тим, що пан Золтан Васіле Сзілагій¹ та пан Золтан Штефан Врасг'як були визнані військовими судами винними, та решту заяв неприйнятними.

¹Виправив 26 серпня 2015 року: Ім'я заявника «Золтан Васіле Сзілагій» (Zoltan Vasile Szilaghyi)

2. *Постановляє*, що в цій справі було порушення статті 6 Конвенції.

3. *Постановляє*:

(а) упродовж трьох місяців із дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові пану Золтану Васіле Сзілагію¹ та пану Золтану Штефану Врасг'яку наведені нижче суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(і) 3 600 євро (три тисячі шістьсот євро), а також будь-який податок, якщо такий може бути стягнуто з цієї суми як компенсацію моральної шкоди;

(ii) 1 500 євро (одна тисяча п'ятсот євро), а також будь-який податок, якщо такий може бути стягнуто з цієї суми як компенсацію видатків та витрат;

(б) що по закінченню зазначеного тримісячного терміну й до остаточного розрахунку на зазначені вище суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського Центрального банку, яка діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 24 березня 2015 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Маріалена Цірлі (Marialena Tsirli) Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall)
Заступник Секретаря Голова

¹Виправив 26 серпня 2015 року: Ім'я заявника «Золтан Васіле Сзілагій» (Zoltan Vasile Szilaghyi)